नेपाल सरकार
सिंचाइ मन्त्रालय
सिंचाइ विभाग
सिंचाइ तथा जलस्रोत व्यवस्थापन आयोजना
(आई डब्ल्यू आर एम पी)

कन्काई सिंचाइ प्रणाली

सम्पत्ति व्यवस्थापन योजना - कन्काई शाखा नहर S8
(मस्यौदा अन्तिम प्रतिवेदन)

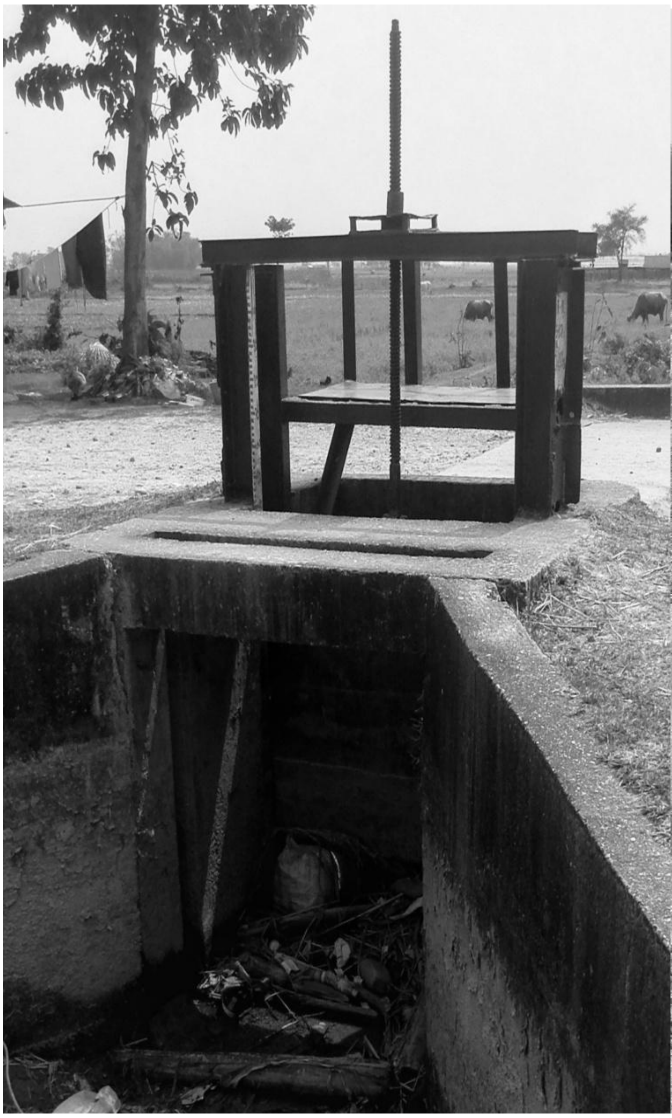

विषय सूची

१. आयोजनाको पृष्ठभूमि
२. S8 शाखा नहर सिंचाइ उप-प्रणालीको परिचय
३. जल उपभोक्ता संस्था
४. सम्पत्तिको वर्तमान अवस्थाको लेखाजोखा
५. नहर संचालन तथा मर्मत सम्भार खर्च
६. जल उपभोक्ता संस्थाको स्रोत व्यवस्थापन योजना
७. शाखा र **प्रशाखा** नहर अर्न्तगतको नहर, नहरी सफा गर्ने निति नियम
८. निष्कर्ष र सुझाव

परिशिष्ट

१. S8 शाखा नहरको संरचनाहरुको वर्तमान अवस्थाको लेखाजोखा
२. S8 शाखा नहरसंग जोडिएका भवनहरु र अन्य सम्पत्तिको -
वर्तमान अवस्थाको लेखाजोखा
३. S8 शाखा नहरको नहर संचालन खर्चको विवरण
४. S8 शाखा नहरको मर्मत सम्भार खर्चको विवरण

१. आयोजनाको पृष्ठभूमि
१.१. सामान्य जानकारी

बिस्व बैंकले धेरै समय अगाडी देखिनै नेपालको सिचाई तथा जलस्रोतको क्षेत्रमा ठुलो भूमिका खेल्दै आइरहेको छ । येही भूमिका नै निरन्तरता दिनका लागि बिस्व बैंक र नेपाल सरकार बीच सिचाई तथा जलस्रोत ब्यबस्थापनका लागि सिचाई तथा जलस्रोत ब्यबस्थापन आयोजन (IWRMP) सहमति सन् २००८ जनावरी ३१ (2008 JAN 31) मा गरिएको थियो । यो आयोजनाको पहिलो चरण सन् २०१३ जुन ३० (2013 JUN 30) अन्त्य लगतै थप एक वर्ष गरि सन् २०१४ जुन ३० (2013 JUN 30)मा अन्त्य भएको थियो । सन् २०१३ डीसेम्बेरमा नेपाल सरकारले बिस्व बैंकसंग प्रणालीको पुर्नस्थापना, प्रणालीको आन्तरिकिकरण, प्रणालीको बिकास र सिचाई तथा कृषि क्षेत्रमा भएको उपलब्दीको उचित सदुपयोगको लागि अतिरिक्त पुजी को रुपमा US $50 million सहयोगको लागि पहल गरिएको थियो । फलस्वरूप यो आयोजनाको लागि थप अतिरिक्त पुजीको रुपमा सहमति स्वरूप सन् २०१४ जुलाई देखि २०१८ जुलाई ३० सम्म हुने गरि ऋण स्वरूप US $30 million र अनुदान स्वरूप US $20 million गरि जम्मा $50 million प्रदान गरिएको थियो ।

यस आयोजना अन्तर्गत चरोवटा बिभाग रहेका छन् ।

सिचाई पूर्वाधारको बिकाश तथा सुधार

सिचाई ब्यबस्थापनको हस्तान्तरण

सुधारिएका जलब्यबस्थापनको संथागत तथा नीतिगत सहयोग

एकीकृत बालि तथा जल ब्यबस्थापन

माथिका यी बिभाग मध्ये कम्पोनेन्ट B बिभागको मुख्य उदेश्य भनेको चुनिएका सिचाई प्रणाली मा सिचाई सेवा प्रदान र सिचाई सेवाको कार्यक्षमता बृदी गरि जल उपभोक्ता समितिलाई सिचाई ब्यबस्थापन हस्तान्तरण कार्यक्रमबाट यी कार्यहरुको यैकिबद्दता अनुरुप हस्तान्तरण गर्नु हो ।

सिंचाइ व्यवस्थापन हस्तान्तरण कार्यक्रमले निम्नलिखित उपलब्धि हासिल गर्ने लक्ष्य राखेको छ :

(क) जल उपभोक्ता समिति को आर्थिक तथा संथागत रुपले दिगोपन हुने, क्षमता र समानस्तर सिचाई सेवा दिलाउन सक्क्षम् हुने

(ख) चुनिएका सिचाई योजनाको भौतिक कार्यहरु सुध्रिड हुने

(ग) सिचाई बिभागसंगको सम्झौता अनुसार जल प्रदान हुने

(घ) जल उपभोक्ता समितिलाई स्वाधीन स्वचालित र आर्थिक रुपले स्थापित

अहिले कम्पोनेन्ट 'बि' ले ४ वटा माध्यम संस्थाबाट ब्यबस्थित सिचाई प्रणालीको ४ वटा उप - प्रणालीको परिचालन र रेखदेख गर्न नीतिगत तरिकाले स्थापित जल उपभोक्ता समितिलाई सहयोग पुर्याई रहेको छ।

१.२. सम्पत्ति व्यवस्थापन योजना

सम्पत्ति व्यवस्थापन योजनाको आरम्भ वित्तीय र वाणिज्य क्षेत्रबाट भएको हो र हाल यस योजनाको प्रयोग सिंचाइ तथा भल-निकास क्षेत्रमा पनि भैरहेको छ । पारम्परिक रुपमा, सिंचाइ तथा भल-निकास संरचनाहरुमा गरिने लगानी मूल रुपमा संरचनाहरुको योजना र निर्माणमा मात्र केन्द्रित हुने

गर्दथ्यो, तर संरचनाहरुको आर्थिक जीवनमा हुने सम्पत्तिको उपभोग र क्षयलाई थोरै मात्र वास्ता गरिन्थ्यो । तथापि, संरचनाहरुको व्यवस्थापन अन्तर्गत मर्मत सम्भार, पुनर्स्थापना, आधुनिकीकरण वा नया प्रविधिको कार्यान्वयन, सम्पत्तिको प्रतिस्थापना र विस्थापन जस्ता विभिन्न कार्यहरु पर्दछन् । यी सबै कार्यहरुको आफ्नो मूल्य हुन्छ र दिगो सेवा प्रदान गर्ने कार्यको समग्र मूल्यमा यी कार्यहरुको मूल्य समावेश गरिन्छ ।

सम्पत्ति व्यवस्थापन योजना भनेको, उपभोक्ताहरुलाई विश्वसनीय र खर्च बेहोर्न सकिने गरी सेवा प्रदान गर्नको लागि, संरचनाहरुमा दिगो रुपमा गरिने लगानीको योजना तर्जुमा गर्ने एउटा प्रक्रिया हो ।

१.३. S8 शाखा नहरको सम्पत्ति व्यवस्थापन योजनाको उद्देश्य

S8 शाखा नहरको सम्पत्ति व्यवस्थापन योजनाको उद्देश्य जल उपभोक्ता संस्थालाई सिंचाइ प्रणालीको दिगोपनाको लागि संरचनाहरुको संचालन र मर्मत सम्भारको लागि वार्षिक रुपमा आवश्यक पर्ने लगानी बारे जानकारी गराई स्रोत संकलन र परिचालन गर्न समेत सहयोग गर्ने हो ।

१.४. सम्पत्ति व्यवस्थापन योजना तर्जुमा कार्यविधि

S8 शाखा नहरमा रहेका संरचनाहरुको लागत तयार गरी वर्तमान अवस्थाको मूल्यांकन समेत गर्ने कार्य जल व्यवस्थापन ईन्जीनियरको निर्देशन बमोजिम फिल्ड ईन्जीनियरद्वारा जनावरी, २०१७ ई. मा सम्पन्न गरिएको थियो । संरचनाहरुको वर्तमान अवस्थाको मूल्यांकन भौतिक अवस्थाको मूल्यांकनको लागि तोकिएको ५ अवस्थाको लागि तालिका २ मा उल्लेखित विवरणको आधारमा गरिएको छ ।

S8 शाखा नहरको संचालन र मर्मत सम्भारको लागि लाग्ने खर्चको लागत अनुमान संरचनाहरुको वर्तमान भौतिक अवस्थालाई मध्येनजर राख्दै सम्बन्धित प्रणाली व्यस्थापन इकाइको इंजिनीरसंग परामर्श गरी ल्याइएको खर्चलाई जल उपभोक्ता समितिको क्षमतालाइ मध्यनजर राख्दै परिमार्जन गरि नहर संचालन एबम नहर मर्मत खर्च आकलन गरिएको ` छ । लागत अनुमानलाई चालू आर्थिक वर्ष समेत गरी ५ आर्थिक वर्षमा विभाजन गरिएको छ ।

१.५. प्रतिवेदनको सीमा

यस प्रतिवेदनमा, सिंचाइ प्रणालीको दिगोपनाको लागि संरचनाहरुको संचालन र मर्मत सम्भारको लागि वार्षिक रुपमा आवश्यक पर्ने लगानीको मात्र अनुमान प्रस्तुत गरिएको छ । प्रस्तुत लगानी बेहोर्नको लागि आवश्यक पर्ने स्रोतको लागि स्रोत संकलन र परिचालन योजना समावेश गरिएको छैन ।

१.६. प्रतिवेदनको ढांचा

यस सम्पत्ति व्यवस्थापन योजना प्रतिवेदनमा आयोजनाको पृष्ठभूमि, S8 शाखा नहर उप-प्रणालीको विवरण, जल उपभोक्ता संस्था, सम्पत्ति - सिंचाइ संरचना र अन्य सम्पत्तिको वर्तमान अवस्थाको

लेखाजोखा, नहर संचालन तथा मर्मत सम्भारको लागत अनुमान र लागतको वार्षिक विभाजन आदि समावेश गरिएका छन् । साथै, यस प्रतिवेदनमा ४ परिशिष्टहरु - S8 शाखा नहरको संरचनाहरुको वर्तमान अवस्थाको लेखाजोखा, S8 शाखा नहर संग जोडिएका भवनहरु र अन्य सम्पत्तिको वर्तमान अवस्थाको लेखाजोखा, S8 शाखा नहरको नहर संचालन खर्चको विवरण र S8 शाखा नहरको मर्मत सम्भार खर्चको विवरण रहेका छन् ।

२. S8 शाखा नहरको परिचय

शाखा नहर मूल नहरको रिच III को २+७६४ चेनेजमा इन्टेक रहेको छ । यो शाखाको कमाण्ड क्षेत्रफल २९२ हेक्टर, लम्बाई ५२२७ मि. र प्रशाखा ६ वटा रहेको छ । यो शाखाको डिस्चार्ज ७०४ लिटर प्रति सेकेन्ड रहेको छ । यस शाखा भित्र २०७ घर धुरीहरु पानी प्रयोग कर्ता रहेका छन् ।

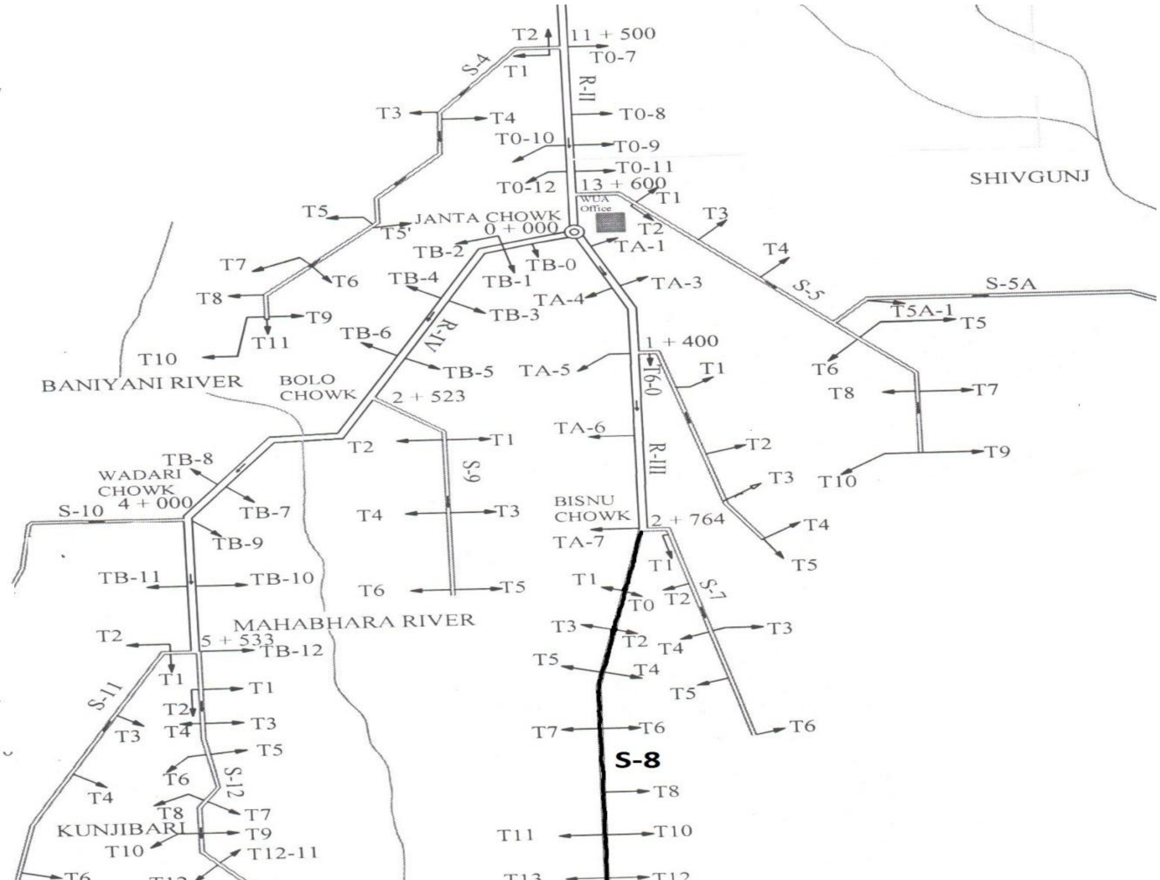

चित्र: S8 शाखा नहरको बिस्तारित कमाण्ड क्षेत्रफल

२.१. S8 शाखा नहरमा भएका संरचनाहरु

शाखा नहर तथा प्रशाखा नहरमा, शाखा नहर हेड रेगुलेटर गेट, प्रशाखा नहर हेड रेगुलेटर गेट, क्रस रेगुलेटर गेट, ड्रप, कल्भर्ट, फुटब्रिज र लाइनिंग जस्ता संरचनाहरु रहेका छन् । यी संरचनाहरुको नहर वाइज र समष्टिगत परिमाण तालिका १ मा दिइएको छ ।

तालिका १ : S8 शाखा नहरमा भएका नहर बाहेकका संरचनाहरु

क. सं.	संरचना	संख्या	कैफियत
१	शाखा नहर हेड रेगुलेटर गेट	१	
२	प्रशाखा नहर हेड रेगुलेटर गेट	१५	
३	क्रस रेगुलेटर गेट	५	
४	ड्रप	५	
५	कल्भर्ट	७	
६	फुटब्रिज	३	
७	लाइनिंग	६ स्थान	
८	प्रशाखा हेड रेगुलेटर गेट बिना	३	निर्माण कार्य पूर्ण रुपमा हुन बाकि

३. जल उपभोक्ता संस्था

सिंचाइ तथा जलस्रोत व्यवस्थापन आयोजनाको सिंचाइ व्यवस्थापन हस्तान्तरण कार्यक्रम अन्तर्गत, सिंचाइ विभाग र जल उपभोक्ता संघ केन्द्रिय समितिको संयुक्त व्यवस्थापनमा संचालित कन्काई सिंचाइ प्रणालीको क्षेत्रमा रहेका मूलनहर बाहेक सबै शाखा नहर, र प्रशाखा नहरहरुको सिंचाइ व्यवस्थापन गर्ने जिम्मेदारी कन्काई सिंचाइ जल उपभोक्ता समितिलाई हस्तान्तरण गरिएका छ ।

जल उपभोक्ता समितिको वर्तमान कार्यकारिणी समिति यस प्रकार छ :

श्री गोपाल प्रसाद ढुंगाना	अध्यक्ष
श्री तारा देवी प्रसाई	उपाध्यक्ष
श्री योग्य नाथ अधिकारी	सचिव
श्री पवित्रा देवी भट्टराई	कोषाध्यक्ष
श्री पदम प्रसाद दाहाल	सदस्य
श्री प्रेम प्रसाद दाहाल	सदस्य
श्री रिता अधिकारी	सदस्य
श्री टिका माया बजगाई	महिला सदस्य
श्री राधा भट्टराई	महिला सदस्य
श्री गंगा प्रसाद ढुंगाना	साधारण सभा सदस्य
श्री कल्पना खड्का	साधारण सभा सदस्य

शाखामा ६ प्रशाखा समितिहरु रहेका छन् जस्मा ६५ जना सदस्यहरु रहेका छन् ।

३.१ प्रशाखा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार

- समितिको वार्षिक योजना तथा कार्यक्रम तयार गर्ने, सो को कार्यन्वयन गर्ने र कृषक सभामा प्रतिबेदन पेश गर्ने ।
- समितिको बार्षिक प्रतिबेदन र आय व्ययको प्रतिबेदन समेत कृषक सभाबाट पारित गराई सम्बन्धित शाखा समिति र मूल समितिमा पेश गर्नु पर्नेछ।
- प्रशाखा अन्तर्गतका उपभोक्ताहरुबाट उठाउनु पर्ने सदस्यता शुल्क, चन्दा, जरिवाना र अन्य रकम उठाउने।
- उपभोक्ताहरुबाट उठ्नु पर्ने सिचाई सेवा शुल्क तथा अन्य शुल्क नियमअनुसार उठाउने
- सिचाई नहुने जग्गाको लागतकट्टा गर्नका लागि मूल समिति मार्फत सिचाई कार्यालयलाई सिफारिस गर्ने र सिंचित क्षेत्रको अभिलेख राख्ने
- साधारण सभाबाट पारित भएका निर्णयहरु, नीति, नियमहरुलाई प्रभावकारी रुपमा कार्यन्वयन गर्ने गराउने
- कामको प्रकृति हेरी आवस्यक परेको खण्डमा प्रशाखा अन्तर्गत विभिन्न उपसमितिहरु गठन गरि कार्य विभाजन गरि कार्यान्वयन गराउने यसरि उपसमितिहरु गठन गर्दा प्रशाखा समितिका पदाधिकारी वा कार्यकारी सदस्यहरु मध्ये कुनै एक जनाको संयोजकत्वमा प्रशाखा भित्रका उपभोक्ताहरु मध्ये दुइ जना समाबेश गरि प्रत्येक उपसमितिमा बढीमा तिन जना रहने व्यवस्था मिलाउने
- यस प्रणालीका संरचनाहरु र सम्बद्द सम्पत्तिहरुको उचित संरक्षण, मर्मत संभार गर्नका लागि स्रोत संकलन गरि परिचालन गर्ने
- प्रशाखा नहर अन्तर्गत पानी बाडफाड, वितरण व्यवस्था मिलाउने र पानी दुरुप्रयोग हुन नदिने
- आफ्नो क्षेत्र भित्रका कृषकहरुलाई सक्रिय बनाइँ सिचाई कार्यक्रम संचालन गर्ने
- मुल समिति र शाखा समितिको निर्णय र निर्देशन कार्यन्वयन गर्ने, गराउने
- विभिन्न बालीको लागि पानी वितरण तालिका बनाउन मूल समिति र शाखा समितिलाई सहयोग गर्ने र तालिना अनुसार पानीको बिताराणको व्यवस्थ गर्ने
- आफ्नो क्षेत्र भित्रको नहर काट्ने र अन्य क्षति पुराउने व्यक्तिलाई दण्ड जरिवाना गर्ने
- प्रशाखा नहरको मर्मत सुधार काममा सहभागी नहुने उपभोक्ताहरुलाई दण्ड जारिवाना गर्ने

- कुनै पदाधिकारी वा सदस्यको पद पदवधि वाकी रहदै कुनै कारणले रिक्त हुन् गएमा कृषक सभा नभए सम्मको लागि प्रशाखा समितिले वाकी सदस्यहरु मध्येबाट सो पदाधिकारी र जल उपभोक्ताहरुबाट सदस्यका पदमा मनोनित गर्नेछ
- कृषकहरुको आपसी सहमतिबाट प्रशाखाबाट पईनी (फिल्ड च्यानल) बनाउने र सुरक्षा तथा मर्मत संभार गर्ने
- प्रशाखा नहर भित्र पालो प्रणाली अनुसार सिचाई गर्नु पर्ने भएमा पालो समय र मितिको जानकारी सबै कृषकलाइ दिई सोहि अनुसार निर्धारित पईनिबाट सिचाई गर्ने व्यवस्था मिलाउने
- आफ्नो पालो बिपरित प्रयोग गर्ने व्यक्तिहरु माथि उचित कारबाही गर्ने

३.२ **शाखा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार**

- सम्बन्धित नहर र स्ट्रकचरहरुको मर्मत सुधार र संचालन, पानी वितरण ब्यबस्थापन गर्ने तथा सो कार्य गर्नका लागि सिचाई कार्यालयबाट मर्मत संभार कार्यको लागि आवस्यक प्राबिधिक सल्लाह लिने।
- नहर नहरी र भौतिक संरचनाहरु र अन्य सम्बद्द सम्पत्तिहरुको सुरक्षा गर्ने ।
- आफ्नो क्षेत्र भित्र संरचनाहरु र अन्य संवद्द सम्पत्तिहरु बीच समन्वयकायम गर्ने ।
- समितिको निर्णय अनुसार शाखा आहारको मर्मत, सुधार र सुरक्षाको व्यवस्था मिलाउने ।
- दफा ४० को उपदफा २ (च) वमोजिम प्राप्त हुने सिचाई सेवा शुल्कको अंश रकम समितिको कोषमा जम्मा गर्ने बुअबस्था मिलाउने ।
- आफ्नो क्षेत्र भित्र सुचारु रुपले कार्य संचालनका लागि आवस्यक परेमा विभिन्न उपसमितिहरु गठन गरि काम गराउने । यसरि उपसमितिहरु गठन गर्दा पदाधिकारी वा कार्यकारी सदस्यहरु मध्ये कुनै एकजनाको संयोजकत्वमा आफ्नो क्षेत्र भित्रका प्रशाखा समितिका पदाधिकारी वा सदस्यहरु समेत समाबेश गरि प्रत्येक उपसमितिमा बढीमा ३ जन रहने व्यवस्था मिलौनी ।
- समितिको नाममा कुनै स्रोतबाट आएको पुरस्कार, आर्थिक सहयोग, ऋण र आम्दानीको हिसाब दुरुस्त राख्ने ।
- पानी आउने, बन्द हुने मिति, समय र दिनको जानकारी राखी आफ्नो मातहतका प्रशाखा समितिहरुलाई सुचना दिने ।
- नहर काट्ने छेक्ने, जथाभाबी पाइप लगाउने, बाध लगाउनेलाई आवस्यक दण्ड जरिवाना गर्ने ।

- शाखासमितिले आफ्नो क्षेत्र भित्रको सम्पूर्ण प्रशाखा समितिहरुलाइ प्रशाखा नहर मर्मत संभार तथा पानी वितरण र उपभोग गर्ने सम्बन्धमा आवस्यक निर्देशन दिने ।
- पानीको उपलब्धतालाई ध्यानमा राखी उपर्युक्त बालि प्रणाली अपनाई बालि लगाउने प्रबन्ध मिलाउने ।
- मूल समितिको साधारण सभाबाट पारित भएका निर्णयहरु, नीति नियम तथा मूल समितिका निर्देशनहरुलाई प्रभाबकारी ढंगबाट कार्यान्वयन गर्ने, गराउने ।
- समितिको निर्णय अनुसार गरेको सम्पूर्ण आर्थिक कारोबारको लेखा परिक्षण गराउने ।
- शाखासमितिको आय व्ययको प्रतिबेदन एबम बार्षिक कार्यक्रम शाखा सभामा पेश गरि अनुमोदन गराउने ।
- शाखा सभाबाट पारित भएका नीति नियम, निर्देशन समेत कार्यान्वयन गर्ने, गराउने ।

३.३ जल उपभोक्ता संस्थाको नहर संचालन तथा मर्मत सम्भार गर्ने कार्यनीति

३.३.१ शाखा नहरको सिल्ट र झाडी बुट्यान सफा गर्ने

शाखा नहरको सफाई कार्यक्रम सिचाई सेवा शुल्क र नपुगेमा उपभोक्ताहरुबाट श्रमदान दिने चलन छ । सफाई गर्दा मेसिनबाट गरिन्छ ।
सफा गर्ने काम वर्षमा एक पटक (चैत) गरिन्छ ।

३.३.२ **प्रशाखा** नहरको सिल्ट र झाडी बुट्यान सफा गर्ने

यो शाखाको प्रशाखाहरुको सिल्ट तथा बुट्यान सफा उपभोक्ताहरुबाटै गरिदै छ । शिन्चित क्षेत्रका उपभोक्ताहरु आफै मिलेर सफा गरिन्छ । यदि कुनै उपभोक्ता कुनै कारण बश आउन नसकेमा दिन को ज्याला बराबर को जरिवाना स्वरूप मर्मत शुल्क भनि तिर्नु पर्ने नियम छ । प्रशाखाहरु वर्षमा एक पटक सफा गरिन्छ (एक पटक चैत) ।

४. सम्पत्तिको वर्तमान अवस्थाको लेखाजोखा

S8 शाखा नहरको सिंचाइ संरचनाहरु र अन्य सम्पत्तिहरुको तत्कालिन भौतिक अवस्थाको लेखाजोखा तालिका २ मा विश्व बैंक मिशनले सुझाव दिएको १ देखि ५ सम्मको भौतिक अवस्थाको आधारमा मुल्यांकन गर्नुको सिचाई ब्यबस्थापन हस्तान्तरण सम्झौता पत्र (२०६६)मा उल्लेख गरिएको छे ।

तालिका २ : संरचनाको भौतिक अवस्थाको लेखाजोखा गर्ने आधार

रेटिंग/अवस्था सूचक	अवस्था
५	नवनिर्मित र पूरै सेवा दिनसक्ने
४	सामान्यतया ठीक अवस्थामा भएको, नबिग्रे-भत्केको, नियमित मर्मत सम्भार मात्र गर्नु पर्ने, अपेक्षित कार्य (सेवा) सन्तोषजनक ढंगले सम्पादन गरेको
३	सामान्यतया ठीक अवस्थामा भएको, केही बिग्रे-भत्केको, हेरचाह आवश्यक रहेको, तथापि अपेक्षित कार्य (सेवा) सन्तोषजनक ढंगले सम्पादन गरेको
२	धेरै बिग्रे-भत्केको वा क्षतिग्रस्त भएको, मर्मत सम्भारमा ढिलाई भएको कारणले क्षतिग्रस्त, सेवा दिन नसक्ने अवस्थामा पुगेको, तत्काल पुनर्स्थापना गर्नु पर्ने
१	अत्यन्त खराब र दयनीय अवस्थामा रहेको, चालू अवस्थामा नरहेको, सेवा पुनर्बहाली गर्नको लागि आंशिक पुनर्निर्माण वा पूर्ण प्रतिस्थापन गर्नु पर्ने

४.१. सिंचाइ संरचनाहरुको भौतिक अवस्थाको लेखाजोखा

S8 शाखा नहरका सिंचाइ संरचनाहरुको वर्तमान भौतिक अवस्थाको लेखाजोखा परिशिष्ट १ मा दिइएको छ । केही संरचनाहरु बाहेक धेरैजसो संरचनाहरु सामान्यतया ठीक अवस्थामा भएको, नबिग्रे-भत्केको, नियमित मर्मत सम्भार मात्र गर्नु पर्ने, अपेक्षित कार्य (सेवा) सन्तोषजनक ढंगले सम्पादन गर्न सक्ने अवस्थामा रहेका छन् ।

४.२. अन्य संरचना र सम्पत्तिहरुको भौतिक अवस्थाको लेखाजोखा

शाखामा पर्ने क्वाटर टुनु बस्तीमा अवस्थित रहेको र उक्त क्वाटर जिर्ण अवस्था भएकाले अहिले सम्म त्यसबाट कुनै आम्दानीको स्रोत नभएको, हालसालै क्वाटरको मर्मत कार्य भैराखेको छ ।
शाखाको अधिकांस भाग गुठिको जग्गा भएकोले हाल सम्म कसैले मुआवजत नपाएको हुदा नहरको घास तथा वोट्विरुवा बाट समितिले कुनै पानी स्रोत संकलन गर्न सकिएको छैन ।

५. नहर संचालन तथा मर्मत सम्भार खर्च

S8 शाखा नहरको संचालनमा लाग्ने खर्चको लागत अनुमान परिशिष्ट ३ मा दिइएको छ । यस खर्च अन्तर्गत, २१ वटा गेटहरुको नियमित मर्मत सम्भारमा लाग्ने खर्च, १ जना चौकीदारको(३ **महिनाको लागि)** तलब बापतको खर्च, १ जना चौकीदारको लागि झाडी तथा बुट्यान सरसफाई र सानातिना माटो खन्ने र भर्ने कामका लागि औजार र उपकरणको उपलब्धतामा लाग्ने खर्च, जउस प्रतिनिधि तथा चौकीदारद्वारा शाखा नहरको गस्ती (पैट्रोलिंग) को लागि साइकलको मर्मत खर्च, जउस प्रतिनिधि तथा चौकीदार बीच संचारको लागि खर्च, जउस प्रतिनिधि तथा चौकीदारको लागि स्टेशनरी खर्च र अन्य आवश्यक सामाग्री खर्च समावेश गरिएका छन् । नहरको संचालनमा लाग्ने खर्चलाई चालू आर्थिक वर्ष सहित ५ आर्थिक वर्षमा विभाजन गरिएकोछ ।

यसैगरी, S8 शाखा नहरको मर्मत सम्भारमा लाग्ने खर्चको लागत अनुमान परिशिष्ट ४ मा दिइएको छ । यस खर्च अन्तर्गत, S8 शाखा नहरमा भएका संरचनाहरुको मर्मत सम्भारमा लाग्ने खर्चका साथै नहरमा थुप्रिएको सिल्ट र उम्रेका झाडी तथा बुट्यानको सफाईमा लाग्ने खर्च समावेश

गरिएका छन् । नहरको मर्मत सम्भारमा लाग्ने खर्चलाई चालू आर्थिक वर्ष सहित ५ आर्थिक वर्षमा विभाजन गरिएकोछ । यसका साथै, शाखाको आकस्मिक मर्मत सम्भारको लागि प्रति वर्ष रु. १०,००० खर्च छुट्याउने गरी प्रस्ताव गरिएको छ ।

अन्तमा, S8 शाखा नहरको संचालन तथा मर्मत सम्भारमा लाग्ने खर्चको समष्टिगत र वार्षिक विवरण तालिका ३ मा दिइएको छ । यसरी समस्टिगत रुपमा नहर संचालन तथा मर्मत संभार खर्च रु ५८२.३६ प्रति हेक्टर हुन आउछ ।

तालिका ३ : S8 शाखा नहरको संचालन तथा मर्मत सम्भारमा लाग्ने खर्चको समष्टिगत र वार्षिक विवरण

क. सं.	विवरण	लगत अनुमान (रु.)	वर्ष १ (रु.)	वर्ष २ (रु.)	वर्ष ३ (रु.)	वर्ष ४ (रु.)	वर्ष ५ (रु.)
१	नहर संचालन खर्च	317750	63550	63550	63550	63550	63550
२	नहर नियमित मर्मत सम्भार खर्च	482500	96500	96500	96500	96500	96500
३	नहरको आकस्मिक मर्मत सम्भार खर्च	50000	10000	10000	10000	10000	10000
	जम्मा नहर संचालन र मर्मत सम्भार खर्च रु.	**850250**	**170050**	**170050**	**170050**	**170050**	**170050**
	जम्मा नहर संचालन र मर्मत संभार खर्च (जनसहभागीत समेत)	**906515**	**181303**	**181303**	**181303**	**181303**	**181303**

६. जल उपभोक्ता संस्थाको स्रोत व्यवस्थापन योजना

६.१ सिंचाइ सेवा शुल्कबाट उठेको रकम

सिचाई सेवा शुल्क राम्रो संग नउठेको पहिलेको वर्ष २०० प्रति बिग्गा दर थियो भने अहिले ३०० प्रति बिग्गा लिगेर उठाइदै छ । अघिल्लो वर्ष २०७२ सालमा रु १८१३० उठेको र यसको १०% कर तिर्दै आएको र बाकि रकमको ४०% मुल समितिलाई, ४०% प्रशाखालाई र २०% शाखालाई गरि छुट्टाइन्छ । यो रकम उठ्नु पर्ने भन्दा ६० %ले कम छ ।
यस शाखामा ७० % जति भाग अत्यन्तै जिर्ण अवस्थामा रहेको र नहरमा पानी समेत आइनपुग्ने अवस्था भएकोले उक्त स्थानमा शुल्क अशुल गर्न नसकिएको र ३०% भूभाग बाट मात्र सेवा शुल्क अशुल हुदै आइरहेको छ । पानि नपुगेको ठाउमा वोरिंग गाडेर पानी चलाइदै छ ।
सिचाई सेवा शुल्क शाखाको प्रमुख स्रोत भएको हुदा प्रत्यक सालको खर्च निकाल्न पूर्ण रुपमा नउठदा नहर मर्मत र सफा गर्नु मुल्स्किल पर्छ । यसरी सिचाई सेवा शुल्क पूर्ण रुपमा उठ्नु पर्ने ठाउँ मा नउठदा शाखाको अन्य कुनै स्रोत नभएको हुदा सेवा शुल्क

उठाउनकालागि सचेतनाको कार्यक्रमहरु संचालन गर्न पनि सकिन्छ । साथै जल उपभोक्ता संस्थाबाट सिचाई सेवा गुणस्थर र विश्वासनीय बनाइ सिचाई सुल्क नतिर्ने उपभोक्तालाई तिर्ने जिम्मेवारी बोध दिलाउन सकिन्छ र नहरको कुनै पनि कार्य मर्मत देखि नहरको सफा गर्ने कार्यक्रममा पनि उल्लेखनीय भूमिका खेल्न पनि उत्प्रेरित गर्नु सकिन्छ ।

६.२ अन्य क्रियाकलापहरुबाट आयआर्जन भएको रकम

यो शाखामा रहेको शाखा नहरको अधिकरणमा पर्ने जग्गा शाखाले उपभोग गर्ने वातावरण भैदिए घास ठेक्का लगाएर अन्य स्रोतको रुपमा परिचालन गर्न सकिने थियो । अहिले ति जग्गाहरु जसको जग्गाको छेउमा छ उसैले नै उपभोग गर्दै आएको छ ।

७. शाखा र प्रशाखा नहर अर्न्तगतको नहर, नहरी सफा गर्ने निति नियम

- शाखा नहरको सरसफाई वर्षको एक पटक वर्षे बाली पूर्व शाखा समितीले गराउनु पर्दछ ।
- शाखाको सिल्ट सफाई कार्य मेशिन प्रयोग गर्ने गरी र मेशिनले नगर्न सकिने ठाँउमा मानिसबाट गराउनुपर्ने हुन्छ ।
- संरचनाहरुको तल माथि झार, पात सफा गर्ने कार्य तथा साना तिना टुटफुट भए, सडकमा भएको खाल्डा पुर्ने इत्यादी कार्य नियमित रुपमा नियुक्त चौकीदारलाई परिचालन गरी गर्नुपर्ने हुन्छ ।
- शाखा एंव प्रशाखाका हेड रेगुलेटर /क्रस रेगुलेटर गेटहरुको ग्रिजिङ्ग कार्य वर्षको दुई पटक वर्षे वाली र हिऊदे वाली पूर्व गरिनु पर्दछ ।
- उपरोक्त गेटहरुमा केही मर्मत गर्नुपर्ने भएमा शाखा समितिको दायित्व हुनेछ ।
- शाखाको मर्मत संम्भार कार्यको लागि रकम अभाव भएमा शाखा समितिले आफ्नो मातहतको प्रशाखा समितीहरु सँग क्षेत्रफलको आधारमा श्रम एंव श्रोत जुटाउन माँग गर्न सक्दछ ।
- प्रशााखा एंव कुलो मर्मत संम्भार तथा सञ्चालनको हकमा सम्बन्धित प्रशाखा/कुलो समितीको दायित्व हुनेछ र सम्पूर्ण कार्य क्षेत्रफलका आधारमा श्रमदान परिचालन गरि गर्नुपर्नेछ ।
- प्रशाखा /कुलो समितीले प्रशाखा, कुलो भित्र गरेको श्रमदान वा अन्य श्रोत परिचालनको अभिलेख नियमित रुपमा राखी शाखा तथा उपशाखा समितीलाई जानकारी गराउनु पर्दछ ।

८. निष्कर्ष र सुझाव

S8 शाखा नहरको सिंचाइ व्यवस्थापनको सम्पूर्ण जिम्मेदारी जल उपभोक्ता संस्थाको भएकोले जल उपभोक्ता संस्थाले नहरको संचालन तथा मर्मत सम्भारमा लाग्ने खर्च जुटाउनका लागि सिंचाइ सेवा शुल्क संकलन का अतिरिक्त अन्य सम्पत्तिहरुको उपयोग गरी स्रोत संकलन गर्नु पर्ने प्रस्ताव यस प्रतिवेदनमा गरिएको छ । साथै, प्रतिवेदनमा उल्लेख नगरिएका अन्य स्रोतहरुको परिचालन गरी आय आर्जन गर्न समेत जल उपभोक्ता संस्थालाई सुझाव प्रस्तुत गरिन्छ ।

परिशिष्ट १

कन्काई सिंचाइ प्रणाली

S8 शाखा नहरको संरचनाहरुको वर्तमान अवस्थाको लेखाजोखा

क. सं.	संरचना	चेनेज (किमी)	अवस्था सूचक	समस्या/मर्मत सम्भार आवश्यकता	अनुमानित लागत खर्च
	S8				
	हेड रेगुलेटर गेट S8	०+०००		ब्रेस प्लेटमा र प्लेटफर्ममा प्वाल परेको, स्कीन प्लेटको बेसमा प्वाल परेको	१४१०
	ड्रप	०+००९			
	ड्रप	०+२३४			
	कल्भर्ट	०+५२४			
	हेड रेगुलेटर गेट T1	०+५२९		प्लेटफर्ममा प्वाल परेको, थ्रेड खियिएको, ग्रिज नभएको	८०५
	हेड रेगुलेटर गेट T2	०+५२९		ग्रिज नभएको	८०५
	क्रस रेगुलेटर गेट-1 र ड्रप	०+५३४		क्रस रेगुलेटर गेट ढल्केको, प्लेटफर्ममा र स्कीन प्लेटमा प्वाल रहेको, ग्रिज नभएको	१४१०
	हेड रेगुलेटर गेट नभएको -1	०+८९१			
	दुवै छेउमा लाइनिंग सुरु	०+९४७			
	दुवै छेउमा लाइनिंग अन्त्य	१+२२७			
	रेक्टैंगुलर लाइनिंग सुरु	१+३०८			
	रेक्टैंगुलर लाइनिंग अन्त्य	१+५४२			
	रेक्टैंगुलर लाइनिंग सुरु	१+६१८			
	रेक्टैंगुलर लाइनिंग अन्त्य	१+७१५			
	कल्भर्ट	१+७२६			
	हेड रेगुलेटर गेट T3	१+७३०		रबर शिल नभएको, प्लेटफर्ममा प्वाल रहेको, स्पिन्डल थ्रेडमा खिया लागेको	८०५
	हेड रेगुलेटर गेट T4	१+७३०		प्लेटफर्म भत्केको, ग्रिज नभएको, स्प्पिन्डल थ्रेडमा खिया लागेको	८०५

	क्रस रेगुलेटर गेट -2	१+७३३		स्कीन प्लेटमा प्वाल परेको, ग्रिज नभएको, ब्रेस प्लेटमा प्वाल परेको	१४१०
	फूट ब्रिज	१+९२९			
	कल्भर्ट	२+१६४			
	हेड रेगुलेटर गेट T5	२+१६९		ब्रेस प्लेटमा प्वाल भएको, ग्रिज नभएको, रबर शिल नभएको, बेरिंग जाम भएको	८०५
	हेड रेगुलेटर गेट T6	२+१६९		बेरिंग नभएको, ब्रेस प्लेट खतम भएको, स्पिन्डल नभएको, रबर शिल नभएको	८०५
	क्रस रेगुलेटर गेट -3	२+१७२		ब्रेस प्लेटमा प्वाल रहेको र ग्रिज नभएको	१४१०
	कल्भर्ट	२+६२५			
	हेड रेगुलेटर गेट T7	२+६२९		स्कीन प्लेटको बेसमा प्वाल परेको, रबर शिल र ग्रिज नभएको	८०५
	हेड रेगुलेटर गेट T8	२+६२९		रबर शिल नभएको, प्लेटफर्ममा र ब्रेस प्लेटमा प्वाल परेको, स्पिन्डल खियिएको	८०५
	क्रस रेगुलेटर गेट -4	२+६३३		स्पिन्डल र स्कीन प्लेटको बिचको गासिएको कम्जोर रहेको, स्किन प्लेट र ब्रेस प्लेटमा प्वाल परेको	१४१०
	फूट ब्रिज	२+७९६			
	रेक्टेंगुलर लाइनिंग सुरु.	३+०८५			
	हेड रेगुलेटर गेट नभएको -2	३+०९६			
	रेक्टेंगुलर लाइनिंग अन्त्य	३+१८१			
	रेक्टेंगुलर लाइनिंग सुरु	३+२११			
	रेक्टेंगुलर लाइनिंग अन्त्य	३+३२१			
	कल्भर्ट	३+४२५			

	हेड रेगुलेटर गेट T9	३+४२९		ग्रिज नभएको, रबर शिल नभएको	८०५
	हेड रेगुलेटर गेट नभएको -3	३+४२९			
	क्रस रेगुलेटर गेट -5 र ड्रप	३+४३२		स्कीन प्लेट बेसमा प्वाल परेको, ग्रिज नभएको, रबर शिल खतम भएको	१४१०
	रेक्टेंगुलर लाइनिंग सुरु	३+८१९			
	रेक्टेंगुलर लाइनिंग अन्त्य	३+८३४			
	नहर भत्केको बेसमा	३+८३७			
	कल्भर्ट	४+०२४			
	हेड रेगुलेटर गेट T10	४+०२८		गेटको संरचना सबै काम नलाग्ने भएको	८०५
	हेड रेगुलेटर गेट T11	४+०२८		गेटको संरचना सबै काम नलाग्ने भएको	८०५
	ड्रप	४+०३०			
	फूट ब्रिज	४+१८८			
	कल्भर्ट	४+६२३			
	हेड रेगुलेटर गेट T12	४+६२६		सबै संरचना जस्तै स्कीन प्लेट, स्पिन्डल खतम, बेरिंग जाम भएको	८०५
	हेड रेगुलेटर गेट T13	४+६२६		सबै संरचना जस्तै स्कीन प्लेट, स्पिन्डल खतम, बेरिंग जाम भएको	८०५
	नहर किनार भत्केको लगभग २ मीटर	४+८८०			
	नहर किनार भत्केको लगभग ३ मीटर	५+०३०			
	नहर किनार भत्केको लगभग २ मीटर	५+१८३			
	हेड रेगुलेटर गेट T14	५+२२७		प्लेटफर्म र ग्रिज नभएको, स्पिन्डल थ्रेड खियिएको र बेरिंग जाम भएको	८०५
	हेड रेगुलेटर गेट T15	५+२२७		प्लेटफर्म र ग्रिज	८०५

				नभएको, स्पिन्डल थ्रेड खियिएको र बेरिंग जाम भएको	
					२०५३५

*उक्त गेट मर्मतको लागि बिडिंग कन्काई सिचाई ब्यबस्थापन डिभिजन ले गरिसकेको र मर्मत कार्य हुन बाकी रहेको

सिल्ट साफको कुल लागत अनुमान

क्र. सं.	शाखाको नाम	लम्बाई	अनुमानित चौडाई	अनुमानित उचाई	अनुमानित आयातन	दर	जम्मा रकम	कैफियत
१	S8 लाइनिंग नभएको भाग	४३९५	१	० .१५	६५९.२५	८०	५२७४०	मेसिन बाट
२	S8 लाइनिंग भएको भाग	८३२	१	० .१५	१२४.८	३६०.६८	४५०१२.८६	मजदुर बाट
	जम्मा						९७७५२.८६	

*मजदुरबाट गरिने कार्यको २५% रकम अर्थात् रु ११२५३ बराबरको काम उपभोक्ता समितिले जन सहभागिता परिचालन गरि सम्पन्न गर्नु पर्ने हुन्छ, बाकी रु ३३७५९.६५
अर्थात् रु ८५००० बराबरको काम आर्थिक श्रोत (सिचाई सेवा शुल्क) परिचालन गरि गर्न सकिन्छ

परिशिष्ट २

कन्काई सिंचाइ प्रणाली

S8 शाखा नहर संग जोडिएका भवनहरु र अन्य सम्पत्तिको वर्तमान अवस्थाको लेखाजोखा

क. सं.	संरचना	चेनेज (किमी)	अवस्था सूचक	समस्या/मर्मत सम्भार आवश्यकता	अनुमानित लागत खर्च
(क)	**भवन**				
१	शाखाको क्वाटर टुनु बस्तिमा बस्तीमा रहेको		१	निर्माण कार्य हुदै छ	
(ख)	**प्रयोगमा नरहेको जग्गा**				
१	शाखाको अधिकरण मा पर्ने जग्गा			शाखाको अधिकांस भाग गुठिको जग्गा भएकोले हाल सम्म कसैले मुआवजत नपाएको हुदा नहरको घास तथा वोट्विरुवा बाट समितिले कुनै पानी स्रोत संकलन गर्न सकिएको छैन ।	

परिशिष्ट ३

कन्काई सिंचाइ प्रणाली

S8 शाखा नहरको नहर संचालन खर्चको विवरण

क्र. सं.	विवरण	लगत अनुमान (रु.)	वर्ष १ (रु.)	वर्ष २ (रु.)	वर्ष ३ (रु.)	वर्ष ४ (रु.)	वर्ष ५ (रु.)
1	गेट मर्मत सम्भार (२१ वटा)	**102750**	20550	20550	20550	20550	20550
2	१ जना (३ **महिनाको का लागि**) चौकीदारहरुको तलब	**187500**	37500	37500	37500	37500	37500
3	चौकीदारहरुको लागि झाडी तथा बुट्यान सरसफाई र सानातिना माटो खन्ने र भर्ने कामका लागि औजार र उपकरणको उपलब्धता	**5000**	1000	1000	1000	1000	1000
4	जउस प्रतिनिधि र चौकीदारद्वारा शाखा र सेकण्ड्री नहरको गस्ती (पैट्रोलिंग) को लागि साइकलको मर्मत खर्च	**5000**	1000	1000	1000	1000	1000
5	जउस प्रतिनिधि र चौकीदार बीच संचारको लागि खर्च	**10000**	2000	2000	2000	2000	2000
6	जउस प्रतिनिधि र चौकीदारको लागि स्टेशनरी खर्च	**2500**	500	500	500	500	500
7	जउस प्रतिनिधि र चौकीदारको लागि अन्य आवश्यक सामाग्री खर्च	**5000**	1000	1000	1000	1000	1000
	जम्मा (रु.)	**317750**	**63550**	**63550**	**63550**	**63550**	**63550**

परिशिष्ट ४

कन्काई सिंचाइ प्रणाली प्रथम चरण

S8 शाखा नहरको मर्मत सम्भार खर्चको विवरण

क्र. सं.	संरचना	चेनेज (किमी)	अनुमानित लागत खर्च	वर्ष १ (रु.)	वर्ष २ (रु.)	वर्ष ३ (रु.)	वर्ष ४ (रु.)	वर्ष ५ (रु.)
(क)	**S8** को नहर शाखाको खर्च विवरण							
१	विभिन्न संरचना मर्मत संभार		50000	10000	10000	10000	10000	10000
२	सिल्ट तथा झाडी बुट्यान सफा गर्ने कार्य		432500	86500	86500	86500	86500	86500
३	आकस्मिक खर्च		50000	10000	10000	10000	10000	10000
	कुल जम्मा		**532500**	**106500**	**106500**	**106500**	**106500**	**106500**